

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

§. 5. An lex extendatur ad praeterita

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

sec. 4. Quocirca esse potest pater imperare occidere filium in adultario deprehensam, l. parria, 20. ff. ad leg. Jul. de adulter. non tamen aao id est permissum, etiam si eadem, vel similis ratio videatur sic Barbosa, Salas, & alij supra.

Limitant autem hoc corollarium Salas & Barbosa supra cum Titulo, si unquam, verb. libertis, n. 61. & aliis, ne intelligatur in materia favorabilis, & proinde hac enim dicunt, si in se favorabilis sit, recipere extensionem. Quod intelligendum est, si sub verbis late sumptis comprehendere potest; secus si extra illorum latam significationem sit, sic Barbosa, alios referens n. 100. Salas sect. 3. circa fin. & probat ex l. filium, habeo ff. ad Maced. Priuilegium enim concessum filio familiae, ne creditoribus ex maturo obligetur, extenditur ad nepotes, quia nepos sub appellatione filij comprehendere potest.

7 Inferat quarto. Etiam in legibus favorabilibus non esse admittendam extensionem de casu ad casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus a lege, sic docet Suarez illo cap. 3. num. 9. Bonacina disp. 1. quaest. 1. punct. 8. n. 26. Et ratio mo iudicio est efficax, quia si verba legis casum illum non comprehendunt, nec lex comprehendere censetur; quia lex verbis exprimitur: Ergo si fiat extensio, ab homine est, & non a lege: vt ponderat Anton, cap. fin. num. 58. ver. si dicitur, de consuetud. Dominici, cap. 1. num. 9. post. princ. de interpretat. in 6. Item quod ex verbis non prouenit, neque ex mente creditur prouenire. l. Labeo, §. idem Tuberosi, de iustellec. leg. nouo aliter, ff. de legatis 3. Ergo nunquam exita verba debet fieri extensio sine manifesta ratione.

8 Limitanda tamen est supradicta doctrina cum suis illationibus, vt intelligatur, quando nulla iniquitas, vel absurditas sequatur ex eo, quod non extendatur lex ad casum sublata verborum forma non comprehensum. Nam si aliquid ex his sequitur, tunc affirmandum est legem comprehendere illum casum, quia vt viterius iniquitas, & imprudentia in legislatore verba legis, si opus fuerit, sunt impropria, ergo multo magis extendenda. Neque illa est impropria extensio legis, quasi a principio casum non comprehendens, verum enim a principio casum illum comprehendebat lex, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis vel ex alia circumstantia. Per quam limitationem satis communi sententiae affirmanti legem extendi, ad casum, in quo est eadem ratio; habet enim verum non solum in lege favorabilis, sed in poenali, odiosa, & correctoria, si ex negata extensione arguar legem in iustitiam, vel imprudentiam; secus vero si nulla iniquitas, vel imprudentia sequatur. Quod vt clarius constet, placet discurrere per casus communiores, in quibus Doctores extensionem admittunt ex identitate rationis, qui si bene perpendantur, non tam comprehenduntur sub lege ob identitatem rationis, quam ob veram significationem verborum, vel ob connexionem inter se.

9 Primus casus esse potest de correlatiuis, quatenus tales sunt dispositum enim in vno correlatiuo, censetur esse dispositum in alio ex l. fin. C. de iudicia viduitate, l. fin. ff. de accep. l. 1. C. de excep. lib. 1. & probat late Buetad. loco de correlatiuis, n. 8. Sanchez lib. 1. disp. 5. num. 1. Et lib. 9. disp. 1. n. 16. Suarez lib. 6. cap. 7. Salas disp. 2. sect. 5. num. 12. ver. tertia regula. Nauarr. cap. 7. de poenitent. distinct. 1. num. 5. Ex mpls manifestatur ob adultrium enim vxoris eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum, similiter etiam & vxor ob adultrium maritalis esse lex iniusta. Item ob absentiam sponsi sine licentia sponsae dissoluitur sponsalia, C. de illis de sponsalib. qui ex quo est non loquatur de sponsa, ad illam debet extendi per casu abesse, vt recte Sanchez supra, & probat l. 7. tit. 1. p. 4. Item statutum determinans, vt maritus succedat in bonis vxoris, debet extendi, vt vxor succedat in bonis mariti, alijs iniuste procederet, sic Salas supra cum Bald. l. liberorum, ff. de his, qui nos infam. Ecce qua ratione non tam ob identitatem rationis, quam ob feruendam aequalitatem, & iustitiam lex lata pro vno correlatiuo aliud comprehendit.

10 Secundus casus esse potest de equiparatis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: videlicet in ea re, in qua sunt equiparati, secundum gloss. & Bart. in l. quod verb. ff. de legib. Et si quis seruo, C. de iuris, & ibi Angel. Salas disp. 2. 1. sect. 3. n. 1. Nauarr. cap. poena de poenitent. distinct. 1. n. 6. Et 14. Sanchez lib. 6. cap. 9. & alij apud ipsos. Quapropter cum Falcidia & Trebellianica equiparentur in iure, l. Marcellus, §. quod autem, ff. ad Trebell. efficiunt dispositum in Falcidia, ceteri dispositum in Trebellianica; vt multis probat, & exornat Marticz. lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. gloss. 19. num. 12. Idem est de electione, postulatione, prouisione, & prelatione quae in iure parificantur, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum ob connexionem earum, ex gloss. in cap. 3. postquam, in verbo prouiso de elec. lib. 6. in Clement. 1. verb. sacerdotium, de off. vicar. Nauarr. n. 11.

11 Tertius casus esse potest de connexis, dispositum enim in vno, in alio coeleur dispositum: connexio tamen potest esse ex iure, vel ex consuetudine, quomodo cumque sit dispositum in vno, in alio est dispositum docet Sanchez lib. 7. disp. 20. num. 1. Idem est de contentis dispositum in continente, cen-

tur dispositum de contento. Qua ratione constitutio loquens de vicatio Episcopi, extenditur ad vicatium Capitali Sede vacante, quia est contentum sub illo. Et constitutio disponens de gradibus consanguinitatis, censetur de publica honestate, & affinitate disponere: & dispositum in diaconatu, censetur in subdiaconatu dispositum. Et statutum excludens filiam a successione excludit neprem, quae sub nomine filiae late sumptis comprehenditur, ex l. secundum liberorum, ff. de verb. signific. & tradit Suarez supra, c. 4. num. 8. Nauarr. cap. poena, de poen. disp. 1. num. 11. 12. 13. Et 20.

12 Ad idem est de mensurante, & mensurato dispositum enim in mensurante, censetur in mensurato dispositum, sic Dominici, c. 1. n. 9. fallent. 5. de temporib. ordin. in 6. ibi Franch. nu. 8. limit. 9. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 10. n. 10. vbi exemplo cogitationis spiritualis confirmat. Inquit enim. Quia impedimentum hoc restrictum est per Trident. sess. 24. cap. 1. ad 1. gradum, quando oritur ex Baptismo, restrictum censetur, quando oritur ex catechismo. Aliud exemplum adducit Salas disputat. 2. sect. 5. ver. quinta regula, ex Re bello de obligat. ius. q. 6. sect. 4. Tutela legitima commentatur successione ab incestu. Vnde si per statutum agnati praefertantur cognatis in successione, praefertuntur in tutela, Bart. l. 1. ff. de legat. tutela. Item si lege permissum sit loco donate certam quantitatem sine insinuatione, & postea deur ei facultas donandi Ecclesiae duplo maior, censetur data facultas ea conditione, ac in prima insinuet sine insinuatione, quia commentatur ex prima facultate.

13 Aduerto primo, sepe legislatorem de aliquo casu, seu persona specialiter loqui, non quia velit ad illum casum, seu ad illam personam legem limitari, sed exempli gratia, & tunc lex ad omnes casus similes extendenda est, qua ratione videmus Pontifices, & Imperatores decidendo casum aliquem specialem, illum pro lege statuere, quando autem hoc contingat, ex circumstantiis pensandum est, sic docent alios referens Suarez lib. 6. cap. 4. num. 10. Salas disp. 2. 1. sect. 5. in princ. Rebell. lib. 1. de oblig. ius. q. 6. sect. 4. plures referens Tiraquel l. si unquam, verbo libertus, a n. 45. C. de reuoc. donat. & satis probatur ex l. ibi solis, C. de reuoc. donat. Et ratio est, quia lex non agit de singularibus, sed de omnibus, neque illud exemplum limitat dispositionem, sed declarat, quod adeo verum est, vt etiam in lege correctoria id ipsum affirmandum sit ex l. regula §. fin. ff. de iuris, & fact. signor. & tradit alios referens Barbosa n. 102. Salas sect. 6. n. 16. ver. tertia. Hinc est illud quod communiter dici solet, cum lex frequentioris visus causa aliquid decernit, casum minus frequentem non excludere; sed comprehendere: vt tradunt Doctores in l. vnic. C. de rapin. virginum, cum glossa ibi, & in l. 1. verbo Dei capite, C. de his qui ad Eccles. consug. & Clemens, verbo praesidentes, de rescript. Rebuff. tract. nominat. q. 1. num. 25. Valac. tom. 1. conf. 8. n. 2. Petalita in l. Lucius l. 1. num. 22. ff. de legat. 2. Sanchez lib. 3. de matr. disp. 20. n. 3. circa finem, & lib. 9. disputat. 14. n. 16.

14 Aduerto secundo, Est lex ob similitudinem rationis, extendatur ad casum in lege non comprehensum: at iudex in iudicando illam debet extendere; prudentia enim, & recta ratio postulat, vt cum pro aliquo casu decidendo non est certa lex a similibus casibus de iure, decido illius petatur: iuxta l. nam ff. de legib. ibi, quando lex in vno dicitur bonam esse occasionem, cetera, quae tendunt ad eandem virtutem, vel interpretationem, vel certa iurisdictione suppleri, & ita tenet ibi gloss. & pluribus exornat Felin. in cap. translatio de constit. a n. 10. Quapropter sceler dici casum similem expresso non esse omisum a legissequidem per legem casus expressi decidi potest ille casus similis, vt tradit Tiraquel de retrac. consanguinit. §. 2. gloss. 1. num. 19.

§. V.

An lex extendatur ad praeterita

- 1 Praemittitur distinctio de lege constitutionis declaratiua. Et deceditur declaratoriua legem proprie legem non esse.
- 2 Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad praeterita.
- 3 Item neque quatenus praecipitiua est.
- 4 Quatenus poenam imponit potest trahi ad praeterita.
- 5 Lex irritans aliquando potest trahi ad praeterita, vt ratio tamen.
- 6 Lex declaratiua quatenus talis futura, & praeterita comprehendit.
- 7 Lex statutum constitutio non censetur extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si perfectus sit secus si imperfectus.
- 8 Explicatur conclusio aliquorū casuum de iure. Primo de lege dante formam testamenti, & contratiibus.
- 9 Secundo de statuto determinante, vt vir lucratur tertiam dotis vxoris praecedentis. An inquam, tale statutum comprehendat uxorem nuptam ante statutum.
- 10 Tertio de statuto prohibente, ne mercus extrahantur; & in eis extrahere inceperit.

12 Quid

- 11 Quid de futuro ponere poenam: An extendatur ad delicta ante statutum commissa.
- 12 Statutum concedens delinquentibus remissionem poenae An extendatur ad delinquentes praeteritos, vel futuros.
- 13 Loquens lex de praeteritis ad omnia extenditur.
- 14 Excipiuntur praeterita iam delicta.
- 15 Item conclusa in causa.
- 16 Item decisiva per sententiam, tamen si ab ea fuerit appellatum.
- 17 Quid in prima instantia.
- 18 Probabilius est non extendi ad pendencia in iudicio.

Praemittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conveniunt, ut ad controuersia gradum faciamus.

Praemittit primò aliam esse legem declaratoriam iuris, aliam illius inductiuam, seu constitutiua. Lex constitutiua iuris, est quae legem proprie constituit. Lex declaratoria, quatenus talis est non constituit ius sed declarat ius iam constitutum, ut habetur in *heredes palam & sed essi noram ff. de testam.* & tradit Felin. in *cap. licet causam, columnar. 2. de probationib. & Doctores communiter in l. i. ff. si certum petat. declarans eam nihil aliud facit, quam manifestare id, quod ab conditum, & abstruam est: sicuti, qui granum sub arillis latens de spica excurret: ut probatur in *l. aded, §. videtur, ff. de acquir. rerum domin. & plurius exornat Decius in consil. 498. num. 30. Burgos de Paz. in proximo legum Tauri, à n. 3. §. Matienz. lib. 5. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Quocirca lex declaratoria, quatenus talis est, non est proprie lex: quia de ratione legis est esse regulam necessariam operationis: at declaratio non regulat operationem, sed manifestat legem regulantem. Ergo. Saepè tamen contingit declarando antiquum ius, nouum etiam constituit: & ex hac parte erit lex propria. sic Suarez lib. 3. de leg. c. 14. n. 4. Salas disp. 2. sect. 7. n. 21. Azor lib. 3. cap. 16. quaest. 13. & probant ex cap. quantal. de sentent. excommuni. ubi excommunicatio lata aduersus percelliones Episcopi, interpretatur Pontifex extendi debere ad eos, qui percellionibus non obstitunt: quae interpretatio non est pura declaratio antiqui iuris, cum ius antiquum ad non impediens non extendatur, sed est noui iuris constitutio.**

Praemittit secundo nullam legem noui iuris constitutiua ad praeterita trahit nisi verbis claris id exprimat. Decisio est citata ex *l. leges. C. de legib. ibi, leges, & constitutiones certum est futuris dare formam negotiis, non ad facta praeterita reuocari, nisi nominatim.* & de praeterito reponit, & adhuc praesentibus negotiis, tantum sit. & Authen. *ut facta nona constitutiones.* Idem sumitur ex *cap. x. & vlt. de constitu. ubi glossa, & Doctores ibi & in Clement. 2. de atate & qual. vers. in posterum & in cap. de cleric. residens. in 6. verb. receperim, & aliis in locis & tradit Syluest. verbo *lex. q. 23. Azor. lib. 5. tit. 6. q. 13. Far. 2. p. fragment. verbo lex. num. 26. & segg. Suarez lib. 3. cap. 14. n. 8. & 12. Salas disp. 2. sect. 7. n. 18. Matienz. lib. 5. recop. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Ratio est quia praecipuus effectus legis est dirigere humanas actiones: id autem quod factum est dirigere non potest. Ergo respectu illius non potest lex praecipua suum effectum fortiri. Ergo lex absolute prolata ad praeterita non debet conseri extensa, siquidem non potest conseri extensus praecipuus eius effectus. Quae doctrina extendi debet, etiam per verba praeteriti temporis lex loquatur. Exemplum apponit Bart. in *l. i. l. i. c. i. §. de offic. praesid. quod statat lege, quod index venditionis factat à minoribus rescindat; licet propter verbum factus de praeteritis venditionibus esset intelligendum: at quia natura legis est comprehendere futura, & non praeterita, de factis post legem debet intelligi quia aliàs lex esset modici effectus. sic Fel. pluribus exornans *in de consil. n. 2. vers. amplia. tertio. Alder. Masc. de gener. stat. interpret. c. 13. n. 2. Farin. 2. p. fragment. verbo lex. n. 42. Sed quia lex non solum habet effectum dirigendi, sed etiam puniendi, vel irritandi, ideo de singulari claritatis gratia videndum est, an possit extendi ad praeterita pro quo****

Praemittit tertio lex quatenus praecipua est, nullo modo potest trahi ad praeterita, quia actus praeteritus praecipui non potest, quia non potest praecipui fieri quod est factum, sed quod, est faciendum. Ex quo euidenter fit legem, quatenus talis est nunquam ad praeterita extendi: quia lex quatenus talis est semper est praecipua. sic Suarez, num. 8. Salas num. 18. & alii relati.

Praemittit quarto lex quatenus poenam imponit, potest trahi ad praeterita quia potest, legislator pro praeteritis actibus poenam dignam imponere. Item per sententiam potest illos punire: ergo & per legem. Ut autem poena proprie possit actibus praeteritis imponi, siue per sententiam, siue per legem, debent esse actus culpabiles, hoc est, facti contra aliquam legem, siue positiuam, siue naturalem, vel diuinam, quia poena cadere non potest nisi in culpam, quocumque autem ex his modis culpabiles sint, possunt à legislatore puniri. Dixi, poenam propriam: nam inhabilitas aliqua, & irregularitas etiam ob actus in culpabiles imponi potest, sicuti quando irregularitas ad ordines, & beneficia illegitimis fuit imposita, omnes, qui tuos erant illegitimi, comprehendit. In his conueniunt Suarez, & Salas supra.

Praemittit quinto lex irritans actum, aliquando loquitur de actibus qui irritabiles sunt, (ut excludat matrimonium, & reliqua sacramenta, quae semel valida irritari non possunt,) potest trahi ad praeterita, ratio tamen sic Salas, & Suarez supra. Saa verbo, *lex. n. 24.* Priorem partem probat. Potest enim Princeps omnes venditiones tam faciendas quam factas, in quibus fuit dolus, etiam citra dimidium iusti pretii irritare: Quid ergo id vetat, Ergo iam lex irritans ad praeterita potest extendi. Secunda pars, scilicet hanc irritationem ratio fieri, facile probat quia ad hanc irritationem faciendam debet adesse causa à bono publico exposita, quae tamen non ita facile inuenitur, praecipue si actus nullam malitiam contineat, sed omnino valdi fuerint.

Praemittit sexto, lex declaratoria quatenus talis est, futura & praeterita comprehendit: quatenus declarat legem ante latam, ferunt ad praeterita, scilicet ad legem; quatenus vero declarat actus esse contra legem, vel praeter illam, tam praeteritos, quam futuros actus comprehendit. Exemplum est manifestum in *cap. vlt. de sponsa duorum, ubi Pontifex declarat matrimonium contractum, & consummatum ab eo, qui antea matrimonio rato copulatus erat, non esse validum. Quae declaratio tam ad praeterita matrimonium, quam ad futura extenditur, ut de se constat. Idem sumitur ex *c. vi. lex. 27. q. 1. iuncta gl. ibi, & tradit ex communi sententia Suarez supra n. 2. Salas n. 17. Azor. q. 13.**

Difficultas vero est an lex actum prohibens extendatur ad actum inchoatum ante illam legem? Omnis variis dicendi modis censo legem, statutum, seu constitutionem prohibentem, punientem, vel irritantem aliquem actum nunquam extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si ille actus perfectus sit; secus vero si sit imperfectus. Ratio quia natura constitutionis, (ut saepè dixi) est respicere futura non praeterita, nisi id expresse caueatur: si autem actum iam perfectum comprehenderet, ad praeterita extendereur, Ergo ne hanc extensionem sine fundamento firmo admittamus, dicendum est ad actum perfectum non extendi & colligitur ex glossa in *c. 2. verbo, commiserim. de consil. in 6. & in c. vlt. de cler. n. 1. res. cod. lib. & tradit Far. 2. p. fragment. verbo *lex. n. 19. & 33. & doctores statim referendi. Conclusio explicanda est aliquorum casuum decisione.**

Primus casus fit in lege constitutive formae, & solemnitate testamentis, an talis lex comprehendat testamenta condita ante ipsam; etiam si executio, & effectus testamenti succedat post illam? Et dicendum est, non comprehendere, quia post illam succedit mors testatoris, quia testamentum erat omnino perfectum, & consummatum ante legem. sic Ald. Mascard. de interpret. statum. *concl. 13. n. 11 & segg. Farin. n. 30. Emao. Saa n. 2. verbo *lex. & decidit in l. i. vlt. de testam. limitat autem Fel. alios allegans cap. quoniam, de consil. volum. 5. & 4. ut intelligatur, modo condens testamentum non haberit potestatem illud mutandi: sed hanc limitatio admittenda non est, sicut neque eam admittunt reliqui doctores, quia licet possit mutare, at tamen est perfectum, dum non mutatur. At si testamentum nondum subscriptum sit, vel Notario signatum, vel alio modo sit imperfectum, cum lex de testamentis promulgatur; comprehendit ipsum, quia licet sit inchoatum, at absolute in ratione testamenti futurum est siquidem non habet suum esse. Idem quod de eo de testamentis, dicendum est de contractibus: si enim lex dans formam contractibus, inueniat contractus iam perfectos, illos non comprehendit, etiam si executioni mandati non sint, comprehendit tamen inchoatos nondum perfectos in suo esse text. est in *l. contractus, C. de fidei instrument. ubi, quae tam in postea conficiendis instrumentis, quae in his, quae iam scripta: nondum autem absoluta locum habere praecipimus. sic Abbas in cap. fin. n. 11. vers. aut statutum procedit, de constitutionibus, Bart. in *l. vlt. de iur. populi, n. 44. vers. primo casu, ff. de iustit. & iur. Fatinacius 2. part. fragment. verbo *lex. num. 33. Nauar. alios referens cap. si quando, de rescript. except. 2. in noua edit. num. 12. & 13. facitque ad huc textum in c. statum. de maiorib. & obedient. ubi statuit, ut inter Canonicos maior in dignitate minor praefatur in confidendo, etiam si posterius esset receptus, quae constitutio non comprehendit Canonicos ante illam receptos: ex eo quod in cap. fin. de constitut. excipiantur: quia est actus, & executio rei perfectae, & confirmata: scilicet Possessionis, & in qua erat ius quaesitum ratione praebendae, ut recte explicat Nauar. in §. de consuet. contrarior. n. 6.*****

Aliquibus exemplis adductis à Nauar. illa except. 2. n. 53. hae resolutio firmari potest. Statutum enim ne filia dotata succedat, comprehendit filias dotatas ante statutum. sic Bald. in *l. illum c. de donation. Et statutum, ne feminae succedant, extenditur ad eas, quae non acceperunt hereditatem. sic Bart. in *l. omnes populi ff. de iustit. & iur. num. 42. Quam doctrinam extendit Nauar. num. 52. ad filias iam patre defuncto, cum ferunt statutum, si hereditatem non acceperunt. Ad hoc enim credo quia morte patris verè iam succederent, & est successio perfecta. Actus autem perfectus, & eius quaesitum, tolli non debet, nisi clare, & manifeste exprimeretur bene dixit Bald. in *l. illam C. de collationib. & tradit Felin. in de consil. n. 1. vers. fallit. §. Item***

Item statutum ne feminae succedant stantibus masculis, ad iam nasas extenditur, vt ex Alex & aliis probat Nauar. n. 52. quia loquitur de actu integre futuro, non de aliquo praterito. Item statutum videtur tantum capiendi bannitum, debet dari illi, qui cepit ante statutum, & post statutum praeferatur quia illi capere, quouique sit praesentata, non est perfecta, ac proinde praetium offeritur pro re futura. sic ex Felin. *de consuetudine*, col. 1. Nauar. n. 54. Item si ante statutum, ne querele bannitorum statuatur, si accusator pendente accusatione bannitur, amplius iudicari non potest, quia iam est de re, & vlti non perfecto, sed inchoato Nauar. n. 55. Item statutum prohibens electio, ne ante confirmationem, administrationem Ecclesiae getar etiam tantquam procurator. *cap. auaritia, de elect. lib. 6. comprehendit*, electum, qui ante quam eligeretur administrabat ipsam Ecclesiam tantquam procurator, vel economus: quia illa administratio est res omnino distincta, & futura circa quam cadere potest prohibitio: sic ex Ioan. Andri. *in supradict. c. tradit Nauar. supra n. 57.* Ad idem est lex determinans executores testamentorum rationes reddere ordinatis de sua executione, solum comprehendit executores, qui post illud decretum fuerint, non illos qui ante decretum executores esse iusserint, etiam si rationes non reddiderint, quia illa redditio rationum mandata est, ne male executores administrarent: quae ratio est iam in his, qui ante administrationem fuerunt, cum lex illa promulgatur, vt bene ex glossa in Clement. 1. *de testam. notatur Nauar. illo cap. si quando de refer. except. 21. n. 68. & 69.*

9. Secundus casus est de statuto determinante, vt vir lucrum tertiam partem dotis vxoris praecedens in matrimonio. An inquam tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statum & motum post statum? Negat Imola in *c. fin. de consuetudine*, col. 7. ibi Felin. col. 2. Mouentur primo communi ratione, quia lex non debet trahi ad praeterita. Ad haec ratio nullus est ponderis, nam si recte expendatur haec constitutio, non trahitur ad praeterita licet enim nos praecesserit ante constitutionem lucratio dotis de qua est constitutio, non praecedit vlti modo sed subsequitur. Secundo praecipue mouetur, quia ex contracta dotis ius quaelitum est haereditas vxoris. Ergo non est censendum per statutum illud nouum tolli: sed neque haec ratio est firma, quia ius filii & haereditas in bonis viuentis non est proprie ius, neque spes aliqua a lege approbata, quomodo per legem facillime tolli non possit vt recte Bart. in *l. is patris*, n. 3. & 6. ff. *de acquir. haeredit.* Quocirca censio probabilis matrimonium lucratum esse tertiam illam partem vxoris, vxoris praecedens in matrimonio, quia est constitutio in fauorem matrimonij lata & fauorabilis marito qui est immediatus per constitutionem spectandus. Ergo est late interpretanda, sic Auar. alios allegans *est quando de refer. except. 21. n. 49. Farin. n. 30.* Vide hoc Card. Tuscum *pract. concl. verb. lex concl. 264. n. 1. 3. 4. 5. 6. & segg.*

10. Tertius casus esse potest, de statuto prohibente, ne vitium triticum, aliave res extrahatur a ciuitate. An inquam, comprehendat triticum, quod iam extrahere incepit? Et quidem, si ante statutum perfecte extratum est, etiam postea casu ad ciuitatem redierit poterit illud extrahere, quia tunc non tam extrahit de ciuitate triticum, quam extratum iam continens, nec illud triticum dici potest extrahi de ciuitate, cum ciuitatis non sit post primam extractionem: & hic est casus decisis in *l. C. de iur. ff. de publicanis*, & *uulgatib. vt incipiens constabit*, & trahit Azor. *lib. 5. c. 16. q. 13. Salas disp. 21. n. 20.* At si triticum incepit extrahere qua parte extratum non est, comprehenditur statuto, quia nulla ratione excusari potest. sic Far. *pract. verbo lex*, n. 30.

11. Secunda difficultas est, an statutum poenam imponens, delicto, extendatur ad delicta ante statutum commissa? Et quidem si punita sunt, clarum est non extendi: quia non deest punitio bis in idipsum, similiter si poena ipso iure per constitutionem imponitur, conuicta afficere non posse delictum commissum, quia tunc poena trahitur ad delictum, & delictum iam commissum eam trahere non possit vt ex aliis notari optime Felin. *c. quomodo de consuetudine*, n. 14. *vers. secundo intellige*. Quare solum est dubium de poena iudice imponenda pro delicto non punito. An, inquam delictum antea commissum punitendum sit poena nouae legis, vel legis antiquae? Cui difficultas respondet optime Fel. *suprad. loco n. 14. vers. fallit octauo*, sub distinctione, si poena antiquae legis erat delicto conueniens, secundum illam debet puniri ex *l. ff. de poeni.*, & *de sent. excom.* At si conuenientior est poena per nouam legem imposta, sicut semper ita est praesumendum, secundum illam debet delinquens iudicari: quia ad imponendam poenam, tempus sententiae regulariter attenditur, ex *l. pen. ff. si ex noua lege agatur*, vbi seruus delinquit in seruinitate, & accusatus in libertate, punitur non vt seruus, sed vt liber: consentit huic resolutioni Bart. in *l. omnes populi*, n. 51. ff. *de iur. & iur.* Farinae alios referens n. 39.

12. Tertia difficultas est, an lex, vel statutum concedens remissionem poenae delinquentibus debet, extendatur ad delinquentes praeteritos, vel ad futuros?

Respondet ad solos praeteritos extendi, & non ad futuros ac, inquam de reo delinquenti & hoc etiam loquitur *Ferd. de Castro Sum. Moris. Pars. 1.*

statutum per verba futuri temporis, ex *l. cum lex ff. de legib.*, per quem textum dicunt Bart. & Bald. statutum idipsum bannitum extrahi de banno, si soluat decem, solum ad bannitos tempore statuti extendi, quia lex in decisiis, & contradictibus dat formam futuri negotii non autem in remissionibus poenarum ex beneficio concessis, sic Felin. late id probans *suprad. num. 13. Farinae 2. part. fragment. verbo lex*, num. 38. Alderan. Mascard. *de general. statut. interpretat. concl. 13. num. 56. Tuscus verbo lex concl. 264. num. 10. & 65. Azor. lib. 5. cap. 16. quae. 13. Salas disp. 21. sect. 7. num. 20. Suarez lib. 6. cap. 4. fine.*

13. Quarta difficultas est, an lex vel statutum loquens nominatim, & expresse de praeteritis, de omnibus praeteritis intelligatur? Regulariter de omnibus intelligitur, quia verba sunt generalia, & ita *l. leges, C. de legib. dicitur leges*, & constitutiones ad praeterita non extendi, nisi nominatim, & de praeterito tempore, &c. Ergo quando nominatim, & de praeterito tempore loquitur ad ea extenditur: habetur *cap. fin. de consuetudine*, & *Clem. 2. de iudic.* & omnium sententia, vt testatur Farinae Felin. & alij statim allegandi.

14. Dixi regulariter, vt adhaerentem plures casus, in quibus lex de praeteritis loquens ad praeterita non se extendit. Primò non trahitur ad praeterita iam decisa. sic Felin. *cap. fin. de consuetudine*, n. 3. *vers. hanc sollemnitatem*, vbi testatur esse omnium, ex textu in *l. casus*, C. de transactio, quia non praesumitur legislatorem voluisse reuocare, quaestiones decisas. Et hoc habet verum, quomodo cumque res decisa sit, siue per sententiam, transactionem, iuramentum, solutionem, quietationem, praescriptionem, & similes sic Felin. *suprad. n. 3. Abbas n. 9. & in Clem. dudum sententiam*, in *verbo pacta de sepulchris*, Farinae 2. part. *fragm. verbo lex*, num. 44. Tuscus eodem verbo *concl. 215. num. 13.* & alij apud ipsos.

Excipit primò, nisi lex expresse nominatim decisa, ad illa quidem esse extendenda: deberet tamen iusta causa adesse, alias neque per rescriptum, neque per legem iuris aeterni quae sit per decisionem derogari posset: sic glossa in *l. casus*, in glossa *fin. in fine*, C. de transactio, Abbas *cap. fin. de constitutionib.*, num. 9. Felin. num. 3. *vers. secundus casus* Farin. 2. part. *fragm. verbo lex*, n. 50. Excipit secundo nisi lex noua diceret quod omnia, facta prius habeantur pro infectis, quia tunc etiam decisa annullata erunt: ita Felin. *suprad. col. 4. vers. procedunt ita*, Farin. n. 49. & probat textus in *Clem. 1. de immunit. Eccles.* & ibi glossa verbo *pro infectis*.

15. Secundo, lex de praeteritis loquens, non trahitur ad praeterita iam in causa conclusa nisi expresse illa ipsa nominatim, quia paria sunt esse conclusum in causa, ac esse decisum: siquidem ex conclusione in causa negotium finitum est *cap. auditus de procurat. & cap. pastoralis de causa possess.* & *propor. & c. cum dilectus de sede instrum.* Debet autem hoc in intelligi, quando in causa ita conclusum est, vt nulli partium liceat nouas iuris productiones allegare quia ex conclusione facta debet profertur sententia, & secundum leges tunc vigentes eo quod concludendo, quod amodo inter se pacificatur se nolle alio iure vti. At si partibus liceat post conclusum in causa alias de nouo probationes offerre, ad causas iam sic conclusas lex loquens de praeteritis tenderet: quia tunc ius partis, quae vult reprobari, non est in totum singillatim: non igitur erit illi vi praclusa vrendi legi noua sibi fauorabili: & ita tenet Alderan. Mascard. *de general. stat. interpret. concl. 13. n. 19. & segg.* Farinae *verbo lex*, numer. 55. Felin. *cap. fin. de consuetudine*, num. 3. *vers. limitat*, secundo, dicens in his casibus indubitanter in practica sic esse seruandum.

16. Tertio, lex seu statutum de praeteritis loquens ad praeterita decisa per sententiam non extenditur, est a sententia fuerit appellatum. Excipit semper, nisi illa ipsa expresse nominatim colligitur ex textu in *Authent. vt cum de appellat. cognosc. circa princ.* Abbas *c. fin. de consuetudine*, n. 9. *vers. aut praeterita* ibi Felin. col. 6. *vers. limitat tertio*. Et testatur esse omnium Far. *supra n. 56.* Alderan. Mascard. *num. 30.* Tuscus *verba lex concl. 261. n. 2. 7. & 18.* & alij plures apud ipsos. Ratio est quia iudex appellationis succedit loco primi eaque de causa iudicare tenetur secundum ius commune, quod in prima instantia vigeat. Aduertit autem optime Felin. hoc esse intelligendum in spectantibus ad decisionem, & materiae causae: nam in his iudex appellationis debet seruare ea, quae debet seruare iudex causae principalis, cum in eius loco succedat. at in his quae ad ordinem procedendi spectant, cum in his debet appellans sequi ordinem iudicis ad quem appellat, & loci, in quo causa agitata est, ex *l. 3. in fine ff. de test.* & tradit Abbas in *c. quod clerici de foro competent.* & ex communi sententia Fel. num. 10. *vers. fallit quarto*. Efficitur sane debere partes se conformare legi praescribenti iudicij ordinem procedendi.

17. Sed quid dicendum in prima instantia quando lis agitur neque conclusum est in causa, sed est in pendenti? Trahitur ne tunc ad illam causam, ita vt ex lege illa superueniente causa decidi possit. Communis sententia affirmat si lex nominatim mentionem faciat de praeteritis, sic plures, quos allegat Felin. *illo cap. fin. consuetudine*, col. 7. *vers. limita quarto* Farin. 2. part. *fragm.*

DE
DE
PALATIN
FELIN

Item verb. lex. p. 47. Tufcus ibi. conel. 1. 64. num. 9. 11. 70. & conel. 2. 95. n. 19. & 20. Hanc tamen communem sententiam limitat Felin. Fatinae. & alij ab ipsis relati. ut procedat in lege. & rescripto procedente ex motu proprio Principis. & non ad instantiam partis; quia quando ad instantiam partis emanavit lex. habet rationem privilegij: privilegium autem concessum pendente lite etiam motu proprio superioris. non aocet parti aduerse. ut notavit Anton. Holtiens. Imola. Abbas in cap. causam. el. 2. de testam. & Ioann. Andr. de dolo. & contum. §. fin. versic. porro in addito.

18 Verum probabilius mihi est non extendi legem ad pendentiam in iudicio. etiam si mentionem praeceptorum faciat nisi simul mentionem faciat pendentium. Et de statuto id docet Bald. post Bart. in l. sancimus. C. de sacrosancti. Eccles. Generaliter autem tam de statuto. quam de lege. In quo in hac parte nulla est differentia. ut bene ex Imola notavit Felin. column. 7. vers. limita quarto. id affirmat Bart. in l. omnes populi. num. 40. ff. de iust. & iur. Alexand. consil. 96. num. 4. lib. 2. Alderan. Mascari. de general. statut. inter. pret. conel. 13. n. 33. & seqq. & Felin. repa. rat. probabile. Probo primò. quia ex eo quod causa deducta est in iudicium. quilibet pars litigans ius aliquod acquisiuit. ut secundum leges tunc vigentes iudicetur. Quod ius laeditur. si lex de nouo lata locum in his. habet: atqui Princeps nunquam detulerit iuri partis litigantis praedjudicare nisi exprimat. Ergo secundo quia in l. leg. 2. C. de legib. expressè habetur leges. & constitutiones futuris negotiis dare formam. neque ad praeterita reuocari nisi nominatim: & de praeterito tempore & adhuc dependentibus negotiis cautum sit. Ergo non sufficit nominare praeterita ut intelligantur pendentia negotia comprehensa. sed debet mentio fieri negotiorum pendentium. Tertio. lex emanans ad instantiam partis non comprehendit negotia pendentia. ne pars aduersa praedjudicium habeat: at idem praedjudicium sequitur. et si motu proprio lex manet. Adde etiam si lex. vel statutum ad instantiam alicuius fuerit promulgatum: at finis illius non est fauor specialis sed communis utilitas. ex cap. eius autem lex. dist. 11. 4. Ergo postulatio partis non potest obesse. ut lex ad pendentia in iudicio non extendatur. si quando motu proprio Principis emanat. extenditur: cum semper habeat eundem finem. ac proinde eodem modo sit extendenda. Quarto. lex loquens de praeteritis. sufficere saluatur cum tota sua significatione. si comprehendat ea. quae deducta non sunt in iudicio: quare ergo ad deducta in iudicio debemus extendere?

§. VI.

Quam vim sortiantur verba. & litterae commendatitiae alicuius.

- 1 Dupliciter fiat commendatio generalis. & specialis.
- 2 Si ex commendatione mea generali Petro res tuas commisi. non teneor de damno sequi.
- 3 Excipe nisi dolo fecerim.
- 4 Si litterae. vel verba specialia continent. verum. non teneor damnum reparare. nisi verba denotent. me voluisse obligationem subire.

1 Dupliciter alicquem tibi commendate possum. Primò verbi generalibus affirmantibus esse virum probum. fide dignum. cui securè negotia tua committere possis. Secundo. si in particulari causas dicas esse hominem. cui tale negotium possit committi. & talis contractus cum eo iniiri.

2 Dico primò. Si verbis generalibus tibi commendauit Petrum. & tu hac commendatione filius res tuas Petro commisi. non teneor de damno tibi sequi. nisi dolo fecerim: decilio est l. & eleganter. §. vltim. ff. de dolo. & l. fin. vers. nec. Cod. cum eo. glossa ibi Anton. Gom. 2. var. cap. 13. num. 5. Salas disp. 2. sect. 9. numer. 23. Rebellus 1. part. lib. 1. quasi. 6. sect. vltim. num. 48. Ratio pro de obligatione in conscientia est clara. quia hac obligatio esse non potest. nisi culpam commiserim in commendatione Petri. At suppono mihi ignotum esse. esse improbum. & infidèle. Ergo nullam culpam in eius commendatione commisi. delicta enim non tenebar praesumere. Pro deobligatione autem exteri fori ea ratio est quia hac generalis laudatio ad verbanitatem pertinet: tibi que culpae imputare debes. qui ita facile credidisti & res tuas sine debito examine commisi.

3 Dixi me deobligatum esse. nisi laudationem dolo fecerim. dolum autem commississe censebor. si sciens Petrum furtis assuescere. pro fideli commendauerim: sic Doctores supra relati. & constat ex dist. l. & eleganter. tum ex definitione doli quam tradit gloss. in l. ff. de dolo quae est calliditas quaedam ad decipiendum alium. Et probari potest. tum quia ius habet vniuersale. ne fallacia decipiatur. Si ergo te decipi. & media deceptione causa fui. ut damna patiaris. videor teneri refutacite. Solum in mei fauorem est quia haec verba non videntur de efficaci inducendi damnum. eo quod cordatus. & pru-

dens illis non decipitur. Ergo si tu deceptus es. tuae facilitati debet tribui. non mihi. At video non sufficere hac ratione excusari. si semel cognoui. vel dubitavi te illis verbis esse decipiendum. quia stante tua facilitate iniuriolus fuit vrens illis fallaciis. & mendosis verbis

4 Maior difficultas est. quando litterae. vel verba continent quid certum. v. g. quando circa casum specialem laudo Petrum. & dico fidelem esse. quo cum inire potes talem. vel talem contractum. &c. An. inquam. tuac sim obligatus.

Et quidem si addidi aliqua verba. quae denotent me velle assecutionem illorum facere. ut si dicerem To logo a mi cuenta. o corra por mi riesgo: non est dubium manere obligatum actione mandati. textus in l. si verba non remunerandi. §. si quis mandauerit. ff. mandati. & ibi gloss. & Doctores communiter. Anton. Gom. llo c. 13. n. 5. Salas disp. 2. sect. 9. in princ. Rebellus de oblig. iustit. lib. 1. q. 6. n. 47. & segg. Ratio. quia illa verba non tamen continent approbationem personae. quam suscepcionem alieni periculi.

Verum si absque his verbis petrum laudarem. & tibi commendarem. quantumcumque in negotio speciali commendatio fieret. si absque dolo feci credo probabilius me non teneri damna reparare. Quia non inuenio in hoc casu aliquam specialem rationem. quae in laudatione generali non procedat: & fauet regula iuris 6. in 6. Nemo ex consilio. nisi fraudulenter sit. obligatur: & ita tenet Rebellus illa quasi. 6. sect. vlt. n. 49. Salas eius verba transcribens sect. 9. Credo tamen in foro exteroo commendandum fore actione mandati. si citra rem aliquam specialem Peatum tibi commendassem. affirmans te posse securè cum illo contrahere: quia praesumor quasi mandare ex l. Lucius ff. de fideiuss. & l. si litteras. C. mandati. glossa. Bart. Bald. & alij. quos refert & sequitur Anton. Gom. n. 5.

DISPUTATIO VI.

De dispensatione legis.

PRae manibus habenda est huius disputationis doctrina. ut pote in praxi maxime frequens; ex illa enim dependet decisio plurimum difficultatum in variis materiis contingentium. In tres partes hanc disputationem diuidemus. In prima agemus de natura dispensationis. & causis illius: quis. inquam. concedat dispensationem & quibus concedatur. In secunda de conditionibus requisitis ad valorem dispensationis. In tertia de causis. quibus dispensatio cessat; ubi de interpretatione illius. Si autem aliqua in huiusmodi disputatione desiderantur. ex disputatione de privilegiis petenda sunt.

PUNCTVM I.

Quid sit dispensatio.

- 1 Definitur dispensatio in genere.
- 2 Proprius. & ad rem definitur ab aliquibus Reuicetur & statuitur propria definitio.
- 3 Dispensare non est legem interpretari.
- 4 Neque etiam est permittere.
- 5 Dispensatio differt ab absolute à peccatis & censuris.
- 6 Differt à simplici licentia requisita per legem.
- 7 Differt à legis abrogatione. & derogatione.
- 8 Differt à privilegio.
- 9 Legis dispensatio. & dispensatio voti. & iuramenti multum differunt.

1 Si nomen dispensationis in genere sumatur. eius definitio est. iusta rerum communium distributio. iuxta illud Lucae 12. Quis putas est fidelis dispensator? & 1. ad Corinth. 4. Ministros Christi. & dispensatores mysteriorum Dei. & cap. 9. Dispensatio mihi credita est. Eadem dispensationis acceptio constat ex iure ciuili & text. in l. dispensatori. §. 1. & in l. dispensatorem. 61. ff. de solution. l. urbana. 166. ff. de verb. significat. Et ex iure canonico idem habetur. cap. dispensatio. 43. dist. & in extrauag. vniuersis. de penitent. & remission. & tradunt doctores statim referendi. Verum omnia haec dispensationis lata acceptatione. dispensatio apud Theologos. & iurisperitos sumitur pro exemptione alicuius à lege. ex l. princeps. ff. de legib.

2 Dispensatio communiter sic definitur. Est relaxatio iuris communis cum causa cognitione facta ab eo qui potestatem habet relaxandi. sic glossa penult. in princ. in. c. requiritur. §. nisi rigor. 1. q. 7. Couarr. de sponsalib. p. 2. cap. 6. n. 1. Nauarr. in sum. precludio 9. n. 15. Sanchez. plures referes lib. 8. de dispes. disp. 1. n. 2.